

Hoe kun je permanent evalueren?

1. Wat is permanent evalueren?

De tekst [Wat is breed evalueren?](#) is een goed vertrekpunt om deze vraag te beantwoorden. Permanente evaluatie is een invulling van de 'wanneer'-vraag. Verbreding van de evaluatiepraktijk houdt onder andere in dat de beoordeling van de leerlingen **op geregelde tijdstippen** gebeurt. Om de taalontwikkeling van de leerlingen goed op te volgen en waar nodig bij te sturen, is herhaaldelijke evaluatie vereist. Zo heeft de leerkracht, maar ook de leerling en de ouders, een beter beeld van het kennen en kunnen en de ontwikkeling van de leerlingen. Om permanent te evalueren, zijn dus verschillende tussentijdse evaluaties nodig die samen de taalontwikkeling van de leerling weergeven.

Permanent evalueren kan je echter niet verenigen tot meer kleine toetsen die elkaar opvolgen om na te gaan of een leerling een bepaald leerstofonderdeel verworven heeft. Dan wordt het evaluatiebeleid summatief¹ ingevuld. Permanent evalueren kan ook een **formatief**² karakter hebben. Dan worden leerlingen op verschillende momenten beoordeeld op hun leerproces (denk aan inzet, samenwerking, voorbereiding, verwerken van tussentijdse feedback) of op tussentijdse producten (bijvoorbeeld deeltaken uit een portfolio). Bij breed evalueren staat deze 'formatieve' invulling van permanent leren voorop.

Permanent evalueren betekent niet alleen op verschillende momenten maar ook in **verschillende situaties** observeren en evalueren. Als leerkracht krijg je zo een breder beeld van de competenties van je leerlingen en kan je het eigen leerkrachthandelen gericht bijsturen en de onderwijspraktijk afstemmen op de noden, interesses en dynamiek binnen de klasgroep.

Belangrijk daarbij is dat de tussentijdse evaluatie steeds van goede **feedback** wordt voorzien. Evalueren focust dan op:

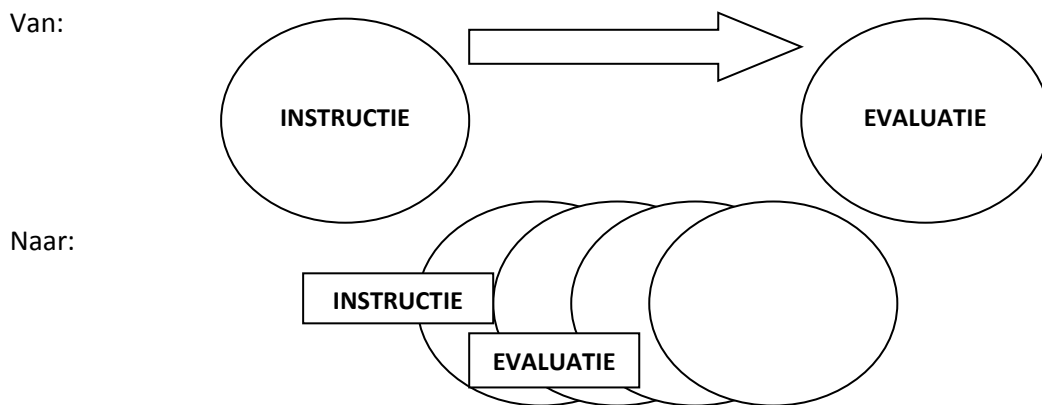
- de onderwijspraktijk afstemmen op het leerproces van de leerlingen,
- leerlingen effectief aan de slag laten gaan met feedback van leerkrachten en medeleerlingen,
- het bijstellen van het leerproces van leerlingen (= leercompetentie),
- de leerwinst die de leerlingen boeken en
- de groei die leerlingen doormaken.

¹ "De bedoeling van summatieve evaluatie is een beoordeling van de leerprestaties, leeruitkomsten of leerproducten aan het einde van het onderwijsleerproces (bv. bij afgeronde gehelen van leerstof). (...) De summatieve evaluatie gaat na of en in welke mate de leerling(/...) de gestelde leerdoelen heeft bereikt en legt dat vast, meestal in de vorm van een score." (Janssens, 2012: 124).

² "Met formatieve evaluatie wordt een tussentijdse vorm van evaluatie bedoeld, die de basis vormt voor de optimalisering van het onderwijsleerproces. Formatieve evaluatie is erop gericht gebieden te identificeren waar leerlingen extra uitleg en begeleiding nodig hebben. Cruciaal is de feedback die hierbij verschaft wordt aan de leerlingen, maar ook de onderwijsgeveende kan zijn instructie bijsturen op basis van de verkregen informatie." (Janssens, 2012: 124).

Hoe je kunt opvolgen of de leerling effectief aan de slag gaat met de feedback, lees je bij punt 2. Dat een bepaalde (deel)competentie nog niet ten volle bereikt is, hoeft geen probleem te zijn. Het feit dat de leerling eraan kan werken en leerwinst kan boeken, en de mate waarin dat gebeurt, is het uitgangspunt van de evaluatie. Tussentijds, en dus permanent, evalueren heeft veelal een formatieve functie en is gericht op **sturing en bijsturing van het leerproces**. Het is dus een manier om leren vooruit te sturen en om die vooruitgang te controleren.

Op die manier is evalueren een continu proces. Samen met instructie is evalueren een voortdurende beweging waarin vallen en opstaan, steunen en ondersteunen, sturen en loslaten, coachen en feedback geven elkaar opvolgen. Evalueren is ook een **cyclisch** gebeuren, omdat evaluatie duidelijk maakt wat de volgende stappen kunnen zijn in het aanbod of hoe de begeleiding gericht kan opgezet worden.

Uit: Steunpunt Gelijke onderwijskansen (2008). Breed evalueren. Visietekst. www.steunpuntgok.be.

Evaluatie wordt dus best zoveel mogelijk **geïntegreerd bij het lesgeven**. Bij de integratie van evaluatie in het leer- en instructieproces spreekt men van permanente evaluatie. De resultaten verkregen uit evaluatie worden met elkaar vergeleken waardoor het leerproces opgevolgd kan worden.

Voorbeeld 1

De leerkracht bespreekt samen met leerlingen de oplossingen bij een leestaak. De leerlingen hebben de leestekst gelezen en de opdrachten eerst individueel gemaakt. De leerkracht heeft de oplossingen nagekeken. Daaruit bleek dat een aantal leerlingen moeite hebben om de opdracht binnen de gegeven tijd af te ronden (= taal- en leercompetentie). Uit een voorgaande toets 'technisch lezen' bleek dat de meesten die competentie wel voldoende beheersen (= taalcompetentie). De leerlingen bespreken eerst in kleine groepjes een onderdeel van de leestaak; ze vergelijken hun oplossingen en bespreken hoe ze daartoe gekomen zijn. De leerkracht observeert de gesprekken bij de groepjes. Een leerling die zijn taak niet op tijd afgerond had, geeft in het groepsgesprek aan dat hij niet wist waar en hoe te beginnen. Hij is niet bang om dat toe te geven en luistert aandachtig naar zijn medeleerling die uitlegt hoe hij de taak heeft aangepakt (= leer- en sociale competentie). De leerkracht sluit de opdracht af met een klasgesprek over strategieën om een leestaak aan te pakken. Daarbij laat ze

beide leerlingen uit het groepje aan het woord om hun ervaringen te vertellen. Ze benadrukt het belang van leren van elkaar en geeft aan dat je altijd hulp mag vragen als je iets niet begrijpt.

De leerkracht bespreekt dit achteraf met de leerling die moeite had om zijn taak op tijd af te ronden. Bij een volgende taak gaat de leerkracht na of de leerling aan de slag gaat met de nieuwe manier van aanpakken en of dat een positief effect heeft op de taakuitvoering.

Permanent evalueren is niet de taak van één leerkracht alleen. Zowel de klasleerkracht, de zorgleerkracht, de SES-leerkracht als de turnleerkracht kunnen bij de evaluatie betrokken worden. Denk aan een leerling die in de klas eerder stil en introvert is maar in de turnles altijd het voortouw neemt.

2. Voordelen van permanent evalueren

Permanent evalueren heeft een aantal duidelijke voordelen.

- Door tussentijds te evalueren, dus op verschillende momenten maar ook in verschillende situaties en op verschillende manieren, geeft permanent evalueren leerlingen de kans om al hun competenties te tonen. Voor een volledig overzicht van de competenties die de taalontwikkeling ondersteunen in de Toolkit Breed Evalueren kan je [het raamwerk](#) bekijken.

Voorbeeld 2

Als bij een leerling die moeite heeft met schrijven vooral de nadruk wordt gelegd op zijn zwakke toetsresultaten voor spelling dreigt demotivering en faalangst. Uit brede tussentijdse evaluaties met bijvoorbeeld een portfolio kan echter blijken dat die leerling doorheen het jaar wel moeite heeft gedaan om zijn schrijfvaardigheid te verbeteren (= zelfsturende competentie), dat hij in groepswork vaak erg creatieve ideeën aanlevert en andere leerlingen weet te enthousiasmeren (= sociale competentie) en ook op mondelinge presentaties altijd het beste van zichzelf weet te geven (= taalcompetentie).

- Door het gevarieerd en tussentijds inzetten van evaluaties kan elke leerling ook laten zien waarin hij al heel sterk is. Dat verhoogt de **motivatie**, genereert positieve competentiebeleving en stimuleert de **inzet** van de leerlingen.
- Een ander voordeel van permanent evalueren is dat leerlingen **regelmatig feedback** krijgen op de vorderingen in hun leerproces wat hun de kans geeft om hun leerproces bij te sturen. Feedback geven betekent namelijk dat je de verzamelde informatie uit brede permanente evaluaties omzet in zinvolle adviezen om het leren van de leerlingen te verbeteren. Hoe je met reflectiegesprekken aan de slag kan lees je [hier](#).
- Bij permanent evalueren maakt de evaluatie van de competenties Nederlands een natuurlijk deel uit van de leer- en onderwijspraktijk. Pas als de evaluatie in het leer- en instructieproces geïntegreerd wordt, kan je werkelijk spreken van permanent evalueren. De resultaten verkregen uit evaluatie worden met elkaar vergeleken waardoor het leerproces opgevolgd en de onderwijspraktijk onmiddellijk bijgestuurd kan worden. Door tussentijds te evalueren kan je als leerkracht je **onderwijspraktijk** namelijk **afstemmen** op de voortgang, de vorderingen, de sterktes en de zwaktes van je leerlingen. Zo kan je op een bepaald moment beslissen om

de heterogeniteit binnen je klasgroep beter te benutten door te differentiëren, het leren van elkaar te stimuleren of situaties te creëren waarin elke leerling de kans krijgt om zijn sterktes, interesses en talenten te demonstreren en te benutten.

- Een krachtige (taal)leeromgeving met een diversiteit aan werkvormen geeft de leerkracht de mogelijkheid om tijdens de les te observeren hoe het staat met de competenties Nederlands van de leerlingen. Het is vaak niet nodig om extra taken te bedenken of in te voeren. Permanente evaluatie kan dus **tijd besparen** voor de leerkrachten.

3. Hoe permanent evalueren?

3.1 Criteria

Werken met criteria kan een uitgangspunt zijn om het leerproces op te volgen. Aan de hand van een criterialijst die vooraf is opgesteld, kan een leerkracht objectief de sterktes en zwaktes van leerlingen bij het uitvoeren van een taak in kaart brengen. Kleinschalig beginnen en slechts focussen op enkele criteria, maakt het haalbaar om de criteria op te volgen. Wanneer bepaalde criteria gehaald worden kan de focus verschuiven naar andere criteria. Omdat een leerproces verschilt van leerling tot leerling, hoeft de verschuiving van de focus naar andere criteria niet voor de hele klas op hetzelfde moment te gebeuren. Differentiëren in het takenaanbod in de klas kan er mee voor zorgen dat de competenties van de leerlingen verder ontwikkeld worden.

3.2 Observatie

Observatie van leerlingen is een bijzonder handige, doeltreffende en efficiënte manier om permanent te evalueren. Het geeft je als leerkracht de kans om aandacht te hebben voor alle competenties, zowel de competenties die nog verder moeten ontwikkeld worden als de competenties die al goed ontwikkeld zijn en ingezet kunnen worden om het leerproces te sturen. Om gericht te kunnen observeren maak je best gebruik van een [observatiewijzer](#) waarin de te evalueren criteria opgelijst staan. Observeren heeft als voordeel dat het ook competenties in kaart kan brengen waar toetsen geen zicht op geven. Denk aan sociale competenties zoals met medeleerlingen samenwerken aan een groepstaak of zelfsturende competenties zoals taken plannen en organiseren enzovoort. Klassieke toetsen zijn niet geschikt om deze competenties te 'meten' en op te volgen.

In het eerste voorbeeld van dit scenario was de leercompetentie van de leerling nog niet ten volle ontwikkeld. In het persoonlijk opvolgdossier van de leerling kan dat gegeven daarom gedurende een periode een aandachtspunt zijn. De leerkracht bespreekt dat samen met de leerling (zie ook scenario over [reflectiegesprekken](#)) en observeert gedurende de lessen. Er zijn ook een aantal [observatiewijzers](#) voorhanden die inzetbaar zijn bij permanente evaluatie.

In het tweede voorbeeld kan observatie van sociale competenties een middel zijn om leerlingen te motiveren. Als leerlingen enkel negatieve feedback krijgen, kunnen ze ontmoedigd raken. Door hen goed te observeren kan je ook feedback geven op hun sterke kanten. Zo creëer je een goede voedingsbodem om ook werkpunten aan te pakken.

3.3 Feedback

Feedback is een essentieel onderdeel van permanent evalueren. Niet alle feedback is echter effectief. Hieronder sommen we een aantal kenmerken van goede, gerichte en effectieve, feedback op.

Kenmerken van 'goede feedback':

1. Goede feedback legt de nadruk op de leerdoelen.
2. Mondelinge feedback wordt best op het moment van de uitvoering van de taak gegeven.
3. Geeft informatie over hoe en waarom de leerling iets begrijpt en niet begrijpt.
4. Biedt strategieën aan die de leerlingen kan helpen om zijn prestatie te verbeteren.
5. Stelt de leerlingen in staat de doelstellingen te begrijpen.

Bron: Verstraete, E., e.a. *Coachingspakket breed evalueren 'Zie je wat ik kan?!'*.

<http://www.steunpuntdiversiteitenleren.be/materiaal/materialen/coachingspakket-breed-evalueren-zie-je-wat-ik-kan>

3.4 (Zelf)reflectie

Reflectie is een belangrijk 'instrument' binnen (permanent) evalueren en situeert zich zowel op het niveau van de **leerkracht** als bij de leerlingen. Binnen een onderwijscontext betekent reflecteren namelijk dat leerkrachten stil staan bij hun onderwijspraktijk en hoe die het leren van de leerlingen kan beïnvloeden. Reflectie stimuleren bij **leerlingen** zet hen aan om na te denken over hun eigen leren en hoe ze hun leerproces kunnen bijsturen. Wanneer we dit willen bekomen zijn volgende aandachtspunten belangrijk:

5

Aandachtspunten bij het reflecteren over leerkrachthandelen

1. **Bewust:** het maakt je bewust van je eigen handelen en de opvattingen en gedragingen die aan de basis liggen van je gedrag.
2. **Inbreng van anderen:** reflecteren wordt rijker en interessanter als er meerdere partijen betrokken worden.
3. **Eigen ervaring:** reflecteren betekent stil staan bij je ervaringen en de impact van je eigen gedrag op anderen.
4. **Verandering teweeg brengen:** reflecteren is steeds gericht op evaluatie en bijsturing van het handelen.
5. **Reflectie en evalueren:** reflectie gebeurt op basis van evaluatie.
6. **Een voorbeeld voor de leerlingen:** een kritische houding ten aanzien van het eigen handelen is een voorbeeld voor een zelfkritische houding bij de leerlingen.

Bron: Benammar e.a. (2006) in Verstraete, E., e.a. *Coachingspakket breed evalueren 'Zie je wat ik kan?!'*.

<http://www.steunpuntdiversiteitenleren.be/materiaal/materialen/coachingspakket-breed-evalueren-zie-je-wat-ik-kan>

Reflecteren kan je leren. Een groot onderscheid tussen reflectie en het simpelweg nadenken over je eigen handelen is dat reflecteren betekent dat je ook gevolg geeft aan je vaststellingen. Stel je vast

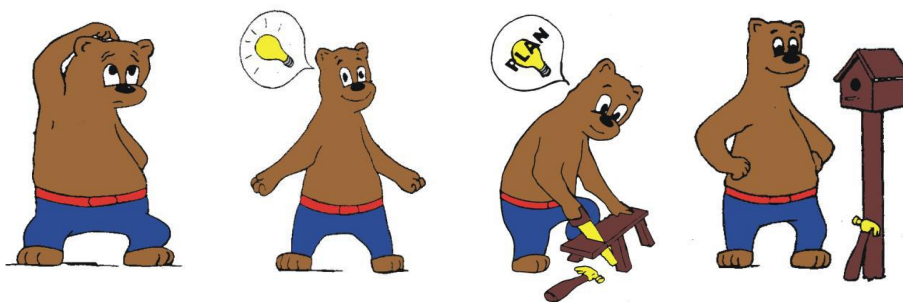
dat leerlingen mondeling onvoldoende taalvaardig zijn, dat ze moeilijk kunnen samenwerken in groep, maar dat ze daar in les onvoldoende oefenkansen toe krijgen dan probeer je je klaspraktijk bij te sturen zodat leerlingen kans krijgen en geprikkeld worden om die zaken te leren en te oefenen.

Reflectie blijft niet beperkt tot de leerkracht maar ook het reflecterend vermogen van leerlingen dient gestimuleerd en gevormd te worden. Hoe kan je het reflecterend vermogen van **leerlingen** ontwikkelen? Een aantal concrete suggesties kunnen je op weg helpen.

(1) Tijdens een individuele of een groepsopdracht kan de leerkracht een **pauze** inlassen en de leerlingen even te laten nadenken over volgende vragen:

- Waar sta ik?
- Wat moet ik nog doen?
- Hoe pak ik het aan?
- Wat heb ik nodig?

(2) De bekende beertjes van **Meichenbaum** helpen de leerlingen een taak of probleemstelling stapsgewijs aan te pakken. Het vierde beertje zit in de evaluatiefase en denkt na over zijn werk: 'Ik kijk mijn werk na, wat vind ik ervan?/Hoe kan ik het verbeteren?' Bij deze stap zet de leerling de stap naar reflectie en bijsturing³.

Bij deze fase kan je de leerlingen volgende vragen stellen: **ik kijk mijn werk na. Wat vind ik ervan?**

- Wat werd er precies gevraagd?
- Heb ik dat ook bereikt?
- Zo ja, hoe komt het?
 - o Wat deed ik goed bij de verschillende stappen?
 - o Wat was een probleem? Hoe heb ik dat opgelost?
 - o Hoe ga ik in de toekomst zo een probleem aanpakken?
 - o Welke tips geef ik aan andere leerlingen?
- Zo niet, hoe komt het?
 - o Wat liep er fout? Wat heb ik niet goed aangepakt?
 - o Wat heb ik geleerd?
 - o Hoe kan ik dat in de toekomst bijsturen?

³ Verstraete, E., e.a. Coachingspakket breed evalueren 'Zie je wat ik kan?!'.

<http://www.steunpuntdiversiteitenleren.be/materiaal/materialen/coachingspakket-breed-evalueren-zie-je-wat-ik-kan>

(3) De [Werkbladen anders evalueren](#) zijn een verzameling schema's, observatiewijzers en andere werkbladen die een goed vertrekpunt zijn om met zelfreflectie en -evaluatie aan de slag te gaan in je klas.

Zelfreflectie is iets wat leerlingen moeten leren. Het vraagt een zekere mate van vertrouwdheid met de werkvorm die ze gaandeweg ontwikkelen. Doorheen de verschillende schooljaren van de basisschool worden de evaluatiecriteria uitgebreider en complexer. Een leerling uit het derde leerjaar [vertelt \(mp4 - 24,1 MB\)](#) over haar ervaring met zelfevaluatie.

Reflecteren vraagt betrokkenheid van leerlingen en medeleerlingen. Welke evaluatievormen daarop inzetten en hoe je dat kunt organiseren, lees je [hier](#).

3.5 Portfolio

Werken met een procesportfolio kan ook een manier zijn om het leerproces van de leerlingen op te volgen. Na het formuleren van verbeterpunten, kan een leerling in een procesportfolio aantonen in welke mate hij vorderingen maakt. Informatie uit reflectie verdient zeker ook een plaats in het portfolio. Meer informatie over hoe je aan de slag gaat met een portfolio vind je [hier](#).

4. Hoe ga je aan de slag met resultaten van permanent evalueren?

Hoe je met leerlingen, collega's en ouders kunt communiceren over de resultaten van permanent evalueren vind je [hier](#). Meer concrete informatie over breed evalueren en breed rapporteren vind je [hier](#).

5. Bronnen

Castelijns, J., Segers, M., & Struyven, K. (2011). *Evalueren om te leren. Toetsen en beoordelen op school*. Bussum: Coutinho

Janssens, S. (red.) (2012). *Leren en onderwijzen*. Leuven: Acco.

Steunpunt Gelijke onderwijskansen (2008). *Breed evalueren*. Visietekst. www.steunpuntgok.be.

Steunpunt Gelijke onderwijskansen (2008). *Evaluatiefiche Portfolio*.
http://www.steunpuntgok.be/downloads/evaluatiefiche_portfolio.pdf

Verstraete, E., L. Gerinckx, L. Blaton & V. Verley. *Coachingspakket breed evalueren 'Zie je wat ik kan?!'*. In opdracht van de Proeftuinen en in samenwerking met RVO society.

<http://www.steunpuntdiversiteitenleren.be/nl/materiaal/coachingspakket-breed-evalueren-zie-je-wat-ik-kan>